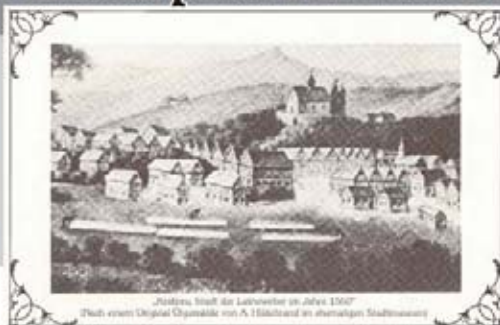

BULLETIN No 177/12 - 2009

Společnosti přátel historie města Chrastavy

Štědrý den z pohledu dávných dob...

Asi nejkrásnější den v roce je jistě 24. prosinec. V tom se mnou bude většina z vás jistě souhlasit. Nejvíce se asi těší děti, ale ani pro nás ostatní neztratil nic ze svého kouzla. A jakožto s jedinečným dnem je s ním spojena i řada zvyků, dnes již zaniklých a z pohledu našeho i úsměvných. Některé z nich Vám nabízím.

Kdo se o Štědrém dnu nepostí, toho v noci vykuchá Peruta.

Ráno o tomto dnu chodil hospodář v košili na zahradu a křičel – Kde můj hlas vejde, všude ovoce bude.

Kdo nechce mít bolavé nohy, šlápne v tento den – dřív než usedne k večeri ke stolu – na sekyrku, ležící u stolu.

Hospodyně sedí při večeri na čepici, aby slepice dobře na vejcích seděly.

Navečer bílek do vody vlej, ráno co se stalo, se podívej.

Do vzduchu neb na vítr se hází hrst mouky, aby Meluzína měla dětem z čeho uvařit kaši.

Když si někdo o tomto dnu lehne do pšenice, slyší vše, co lidé povídají.

Nakonec jedna úsměvná – U chudého souseda budou mít větší počet blech, pak-li se u nich na Štědrý den dřív rozsvítí než u bohatého.

Podle dostupných pramenů zpracovala J. Špaková

Známa i méně známá staročeská přísloví, vážící se k adventu

O čertech

Čert vždycky na větší hromadu klade.

Čert má mnoho cukru, proto hřích činí sladkým.

Kam d'ábel nemůže, alespoň zasmradí.

Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.

O dárcích a obdarovaných

Kdo neděkuje za málo, nepoděkuje ani za mnoho.

Lepší dnes vejce, než zítřa slepice.

Kdo chce komu dáti, nemá se ho ptáti.

Pravdy věčně živé

Rci pravdu, až když víš, kudy utečeš.

Ne každý, kdo jazykem seče, se hodí do bitvy.

Cizí vidíš pod lesem a své nevidíš podnosem.

Koho had uštkl, i stočeného provazu se bojí.

Lepší doma krajíc chleba než v cizině kráva celá.

Kdo se chce kulhavému smáti, musí rovně státi.

A jedno na závěr: Každého jednou štěstí navštíví, jenže ne každý ví, co jeho štěstí je!

Proto přeji všem čtenářům v následujícím roce, aby každý to své štěstí po-

tkal a hlavně, aby to poznal. Těším se, že nám zachováte svou přízeň a připojuji se s obvyklým VŠE NEJ V ROCE 2010!

Zpracovala Jaroslava Špaková

Informace o prosincových akcích SPHMCH

V sobotu **12. 12. 2009** přijede na naše pozvání již potřetí do Chrastavy polská skupina historiků z Bogatyni. Společně s Dr. Vydrou jsem pro ně připravila program: prohlídku fy ROTEC, návštěvu Kryštofova Údolí včetně prohlídky expozice betlémů. Nakonec bude následovat občerstvení a přátelské posezení. Prosím členy, aby mi předem podali zprávu, zda se akce zúčastní.

V pondělí **14. 12. 2009** se koná tradiční vánoční schůzka opět v budově Společenského klubu (bývalé jesle). Začátek je v 18 h. Na programu bude jako vždy hodnocení akcí, čerpání grantu a finanční prostředky, další akce na příští rok. Rovněž zde prosím o podání zprávy, zda se zúčastníte. Věřím, že na vánoční posezení se nás sejde co nejvíce.

Za SPHMCH J.Špaková

Střípky z historie Vítkova

Dnes je Vítkov součástí Chrastavy, avšak po staletí to bývala samostatná obec, od roku 1615 dokonce dvě obce se dvěma starosty.

Podle písemných záznamů založili Vítkov v období německé kolonizace ve 13. a 14. století selští synkové z obce **Witgendorf**, která se dodnes nachází nedaleko od Žitavy na saské straně hranic.

Půdorys Vítkova je typický německý "**strassendorf**", což znamená, že základem obce jsou dvě dlouhé řady domů podél silnice. Podobný půdorys mají v našem okolí také Václavice či Nová Ves.

Historické prameny hovoří o tom, že první skupiny německých kolonistů přišly do Vítkova již kolem roku **1290**. Osidlovaly postupně údolí Vítkovského potoka odspoda nahoru. Výškový rozdíl mezi Dolním a Horním Vítkovem je značný, což mělo za následek v době žní až čtrnáctidenní časový rozdíl.

Vítkov byl po staletí **typicky zemědělská obec** bez jakéhokoli průmyslu. Jedinou výjimkou byla brusárna skleněných perel, což ovšem nebyla továrna, ale pouze nevelká dílna.

Další zvláštností této obce bylo, že zde žilo **stoprocentně německé obyvatelstvo**. Výjimkou byl švec Krupička (Krupitschka), který však samozřejmě hovořil dobře německy. V období tzv. první republiky tu bylo několik členů tzv. finanční stráže, což byli Češi.

Pro místní obyvatele bylo naprosto běžné, že překračovali často státní hranici do vesnic či malých měst v sousedním Sasku. Na obou stranách hranic se tehdy hovořilo stejným jazykem – německy. Nejvíce navštěvovanými místy byla vesnice **Lichtenberg** (dnes polská Jaśna Góra) a město **Reichenau** (Bogatynia).

V době 2. světové války byly vítkovským sedlákům přidělovány na polní práce desítky polských mužů a žen, na které Němci pohlíželi jako na méněcenné a podle toho se k nim chovali. Statkář **Rudolf Pfohl** se k Polákům choval velmi panovačně a dal jednoho "neposlušného" Poláka oběsit pro výstrahu na větví mohutného dubu poblíž kamenolomu. Ostatní ostarbajtri museli popravě přihlížet a pak byli nuceni pochodovat kolem místa poprav, aby si uvědomili, co je čeká v případě, že neuposlechnou rozkazu majitele statku.

Když přijeli v roce 1945 Rusové, začalo úctívání. Několik místních Němců bylo bez milosti popraveno, protože neodevzdali v daném termínu uschované zbraně. Nezapomnělo se ani na Rudolfa Pfohla, který byl rovněž popraven za hřbitovní zdi...(Dnes patří jeho dům p. Delišovi.)

Po odchodu Němců do různých částí Německa začali přicházet do Vítkova čeští osídlenci. Zdaleka ne všichni sem přicházeli s úmyslem budovat a zůstat zde natrvalo.

Nejsem věřící, ale to, jak tehdy v poválečné době Češi zničili interiér místního kostela, je nutno odsoudit. Kostel byl postaven v letech 1330 - 35. V roce 1575 dal postavit na témž místě nový kostel Melchior z Redernů, pán na Frýdlantě. Viděl jsem fotografie z 30. let 20. století, na nichž je vidět, jak pěkně byl kostel uvnitř zařízen. Vypráví se, že se po roce 1945 po ulici válely polámané píšťaly z varhan a že si v několika rodinách udělali z prken kostelních lavic podlahu.

Kostel musel být odsvěcen a dodnes – i když se tam konají občas různé kulturní akce – je prostředí uvnitř bývalé sakrální památky ze 14. století naprosto nedůstojné a nevyhovující.

Naštěstí byl v onom období beztrestného ničení kulturních památek zachráněn **oltářní obraz od Filipa Leubnera "Navštívení Panny Marie"** (rozměr 3, 62 x 1,40 metru). Byl přemístěn do chrastavského kostela sv. Vavřince a můžeme jej vidět vzadu na levé straně (na pravé straně visí obraz, zachycující mučednickou smrt sv. Vavřince – byl upálen zaživa na rožni).

Oblíbeným vítkovským farářem byl např. **Maxmilián Sommer** (1896 - 1961). Působil ve Vítkově v letech 1923 - 1945. Jeho hospodyní byla jeho sestra Anna. Měl značné potíže se zrakem.

Posledním **starostou** byl sedlák a mlynář v Dolním Vítkově **Franz Funke**. (V obci bývaly tři vodní mlýny a jeden větrný.)

Elektrína byla v obci zavedena v roce **1911** a proud sem přicházel z elektrárny v Hirschfelde, později z tepelné elektrárny v Andělské Hoře.

Od chrastavského vlakového nádraží do Vítkova jezdil již ve 30. letech **autobus**. Z Vítkova do Frýdlantu však nikdy nebylo (a dosud není) autobusové spojení.

Ve vesnici bývalo **deset hostinců**, např. *Felsenkeller* (Skalní sklípek), *Zum grünen Tal* (V zeleném údolí), *Zur Stadt Wien* (U města Vídně), *Zur Morgensonne* (U ranního slunce), *Zur Stadt Agram* (U města Záhřebu), *Zur Stadt Venedig* (U města Benátek) aj.

Hojně navštěvovaná - a to v létě i v zimě - bývala **restaurace na vrcholu Výhledů**. Bylo tam příjemné prostředí, dcery majitele restaurace hostům zpívaly a hrály na klavír. Krátce po válce objekt vyhořel.

Nejvíce pěstovanou plodinou bylo **žito a brambory**. Jeden z místních hospodářů - **Gustav Hecker** - se stal později v 50. letech ministrem zemědělství ve spolkové zemi Hessensko.

Místním rodákem byl také zubní lékař **Helmut Pfeifer**, který později působil jako profesor stomatologie na univerzitě v Heidelbergu.

PhDr. František Vydra

Sto let staré album fotografií

Při přestavbě či jiné modernizaci starých budov se leckdy najdou zajímavé dokumenty, které nám podávají svědectví o tom, jak se dříve žilo.

Budova č. 407 v Turpišově ulici bývala původně městskou spořitelnou, později tu po mnoho let bývala školní jídelna a tzv. družina mládeže. Při nedávných úpravách interiéru se pod podlahou našlo staré album, které je pro dnešní chrastavské obyvatele zdrojem informací o životě před sto lety.

Když zástupce stavební firmy **CHALUPA-RVES, a.s.**, Vrchlabí předával panu starostovi tento nálezný, byli jsme zvědaví, co se z této knihy dozvíme. Zajímalo nás i to, proč bylo album uschováno pod podlahou jedné z místností v bývalé spořitelně.

Došli jsme k názoru, že němečtí úředníci spořitelny nechtěli věřit, že odsun německých obyvatel z pohraničí je definitivní a že by měli naše město opustit navždy. Doufali, že snad po dohodě mocností (spoléhali hlavně na Američany) jim bude umožněno, aby se brzy vrátili zpět.

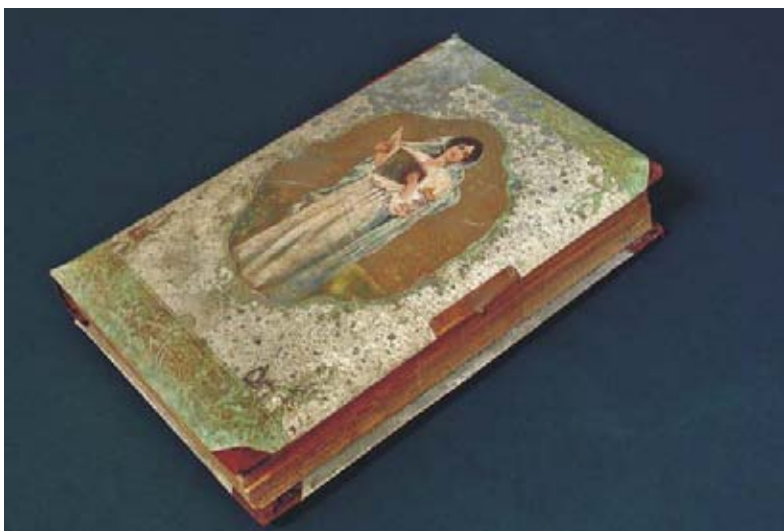
Album je z roku 1902, papír je již velmi zpuchřelý. Zato kvalita fotografií je i po těch sto letech neuvěřitelně dobrá. Jsou na silném kartonu a byly vyrobeny v ateliéru v Hrádku nad Nisou, v Žitavě nebo v Liberci, ne však v Chrastavě.

Domníváme se, že šlo o rodinné album vedoucího spořitelny, který měl zřejmě přímo v budově, postavené v secesním slohu,

svůj služební byt. Jeho jméno neznáme. Vyňali jsme opatrně asi patnáct fotografií s nadějí, že snad na rubové straně snímků najdeme nějaké ručně psané údaje. Bohužel, pouze na jedné fotografii se skupinou vojáků s rakouskou poštovní známkou z doby 1. světové války jsme našli jméno adresáta: **Karl Swoboda**. České příjmení není ovšem zárukou, že onen muž se cítil být Čechem a dovedl česky hovořit...

Leccos se dá vyčíst ze samotných fotografií. Jsou tu svatební snímky nám neznámých manželských dvojic, poměrně dost dětských obličejů, portréty lidí různého věku. Jedno však mají společné: šlo jistě o příslušníky střední společenské třídy, kteří v našem malém městě patřili k tzv. místní honoraci. Už jejich solidní, až reprezentativní výraz obličejů a především oblečení prozrazují, jak vážně berou své společenské zařazení. Jsou to typičtí představitelé starých dobrých časů. To ovšem ještě nevěděli, že za několik málo let vypukne první světová válka (1914 - 18) s hrůzou nemilosrdných krvavých útoků a špínou zákopů, z nichž se možná mnozí nevrátili. Po prohrané válce se stali občany nově vzniklé Československé republiky, což jistě považovali za velké ponížení...

Dnes se fotografujeme až příliš často a není to pro nás žádná mimořádná událost. Před sto lety byla situace v tomto směru zcela jiná. Pořídít rodinný snímek v ateliéru - to byl sváteční obřad. Ten zlomek vteřiny, který zvěčnil rodinu nám neznámého ředitele městské spořitelny, nám podává výmluvné svědectví o dávných časech.

F. Vydra

Soutěžní kvíz 7krát odpověď

Milí čtenáři, doufám, že i v tomto čase příprav a chystání na Vánoce si najdete chvíli a prověříte si své znalosti z oboru historie či místopisu. Nebo třeba získáte i dobrý typ na výlet v příštím roce. Přeji mnoho štěstí při hádání. Vyluštění najdete jako vždy na konci Bulletinu.

1. Rozhledna Štěpánka se nachází na vrchu Hvězda u Příchovic. Je jednou z nejkrásnějších rozhleden v Jizerských horách. Víte ale, po kom dostala své jméno?

2. Když se řekne Porta coeli – co se Vám vybaví?
3. Na kterém místě poblíž Prahy často pobýval T. G. Masaryk, než přesídlil do Lán?
4. Víte, který významný český panovník byl vězněn svým otcem na hradě Křivoklát?
5. Co byly rundály?
6. Jaká známá památka se nachází v Desné v Jizerských horách?
7. Umíte vysvětlit pojem glejt?

Jak se slaví Vánoce v Polsku

Vánoce nejsou největším křesťanským svátkem v průběhu roku. Prvenství patří Velikonocům, kdy se vzpomíná na Kristovu smrt na kříži. Vánoce jsou však rodinným svátkem a je s nimi spojeno mnoho prastarých zvyků.

Narodil se ve chlévě, protože jinde se nenašlo místo. Z jeho narození se radovali pastýři, ale přišli jej navštívit a poklonit se mu i tři králové (mudrci) z Východu. Jeho příchod na svět zvěstovala betlémská hvězda (kometa). Den před jeho narozením je v domě nutné vykonat různé práce: ozdobit vánoční stromek, provést důkladný úklid v celém domě a připravit sváteční štědrovečerní večeři. Štědrovečerní večeře se skládá z dvanácti jídel a ukončuje čtyřtydenní období adventu. U stolu je ponecháno jedno volné místo. Je to pěkný zvyk, který je spojen se vzpomínkou na zemřelé předky. Je to také výraz ochoty, přijmout v ten slavnostní večer ke stolu i zcela neznámou osobu, která je o Vánocích sama.

Bývalo zvykem číst z Bible, a to z evangelia sv. Matouše, úryvek o Ježíšově narození.

Na stole toho večera nechybí smažený kapr, houbová polévka, pirožky plněné houbami, zelí s hrachem, perník, knedlíčky s mákem, rozinkami a cukrem a také tzv. kutia. Je to typické jídlo z polsko-ukrajinského pohraničí. Skládá se z drcených pšeničných zrněk, máku a medu. K tomu patří také ořechy, rozinky, mléko s kousky kandované pomerančové kůry a mandlí. K tomu patří ještě kompot ze sušených švestek, jablek a hrušek.

Po večeři nastává doba, kdy si členové rodiny rozbalují dárky, které našli pod stromečkem. Potom se zpívají vánoční koledy.

Na Štědrý den (tzv. vigilija Božeho narodenia) se téměř v každé polské rodině zdobí přímo v bytě stromek. Tento zvyk je poměrně mladý. Bývalo zvykem, že se ke stropu zavěsila špička jedličky nebo smrku, aby chránila dům před zlými silami, které mohou lidem škodit.

Teprve v letech 1795 - 1806 byl z Německa převzat zvyk ozdobit (kvůli dětem) stromek ořechy a sladkostmi a připevnit na větvičky svíčky. Z barevného papíru se vyráběly řetězy, na špičku byla umístěna velká hvězda, která měla připomínat betlémskou hvězdu. Svíčky jsou připomínkou toho, že v dávných dobách hořel oheň v krbu po celou noc, aby se mohly přijít ohřát duše zemřelých předků. V mnoha rodinách bývaly v tu dobu vystavené perníkové figurky lidí i zvířat.

Zvlášť zdůrazněná bývala postava sv. Mikuláše. Stromček vydržel v bytě až do Tří králů (6. ledna).

Sv. Mikuláš se narodil na přelomu 3. a 4. století v Turecku. Byl patronem námořníků a obchodníků. Je také patronem města New Yorku a holandského Amsterodamu. Za svého ochránce jej považují také studenti, pastýři, bankéři a také vězňové. Po ukončení kněžského semináře se stal biskupem v přístavním městě Mira v Malé Asii. Pomáhal chudým a trpícím. Rozdal jim celý svůj majetek. Tvořil také zázraky.

K Vánocím v Polsku patří také posvěcené oplatky (hostie). Po štědrovečerní večeři se oplatky lámou a dělí mezi členy rodiny. Při tom si každý do nového roku něco přeje. Podle starého zvyku se zvou na večeři osamělí lidé, aby žádný nebyl v tu dobu sám.

Podobně jako u nás i v Polsku slovo "koleda" znamená jednak vánoční píseň, jednak zvyk chodit od domu k domu a koledovat.

V noci z 24. na 25. prosince se ve všech kostelech slouží půlnoční mše (tzv. pastýřská). Kostely v Polsku jsou o Vánocích bohatě vyzdobené a jsou v nich vystavené jesličky.

Druhý a třetí vánoční svátek (25. a 26. 12.) je také dobou, kdy se vzájemně navštěvují příbuzní a nejbližší přátelé.

F. Vydra

Odpovědi na soutěžní kvíz 7krát odpověď

1. Jmenuje se po zemském místopředsedovi arcivévodovi Štěpánovi, který při jedné inspekční cestě vystoupil na její vrchol a obdivoval krásu zdejšího kraje. 2. Porta coeli znamená v překladu Brána nebes. Je to portál, který se nachází v tišnovském klášteře v blízkosti Brna. V šesti pásech se na něm střídají motivy zvířat, květin, postav apoštolů apod. Vchod do kláštera stráží dva lvi. Nade dveřmi je mj. plastická postava královny Konstancie, vdovy po Přemyslu Otakaru I. 3. Zmínka je o Kolodějích v městské části Praha 21. V 18. století tu nechal Jan z Lichtenštejna postavit barokní stavbu, která byla později přestavěna do klasicistní podoby. 4. Karel IV. Ne-

chal ho tam uvěznit jeho otec Jan Lucemburský, protože se bál jeho vzrůstající moci a oblíbenosti. 5. Pohřební okrouhlý štít. Užívalo se ho při pohřebních obřadech a po dobu smutku visel nad vchodem do domu zesnulého. Pak bývaly většinou umístěny v kostelech na náhrobku. 6. Jedná se o budovu Riedlovy vily. Tento sklářský magnát Josef Riedl ml. si ji nechal postavit v letech 1893-94. Dnes je zde umístěna mateřská škola, muzeum Desné, knihovna apod. 7. Jedná se o ochranný list, zaručující osobě bezpečný pobyt či průchod územím. Asi nejznámější glejt je poskytnutý Zikmundem Lucemburským J. Husovi, který mu zaručoval bezpečný průchod na koncil. Ne však na ochranu před rozhodnutím koncilu, jak se někdy traduje.

	BULLETIN Společnosti přátel historie města Chrastavy	No 177 / 12 - 2009
Vydává Společnost přátel historie města Chrastavy Připravil: J. Špaková, F. Vydra	Sazba, tisk a distribuce je zajišťována prostřednictvím Chrastavských listů – zpravodaje MěÚ Chrastava.	